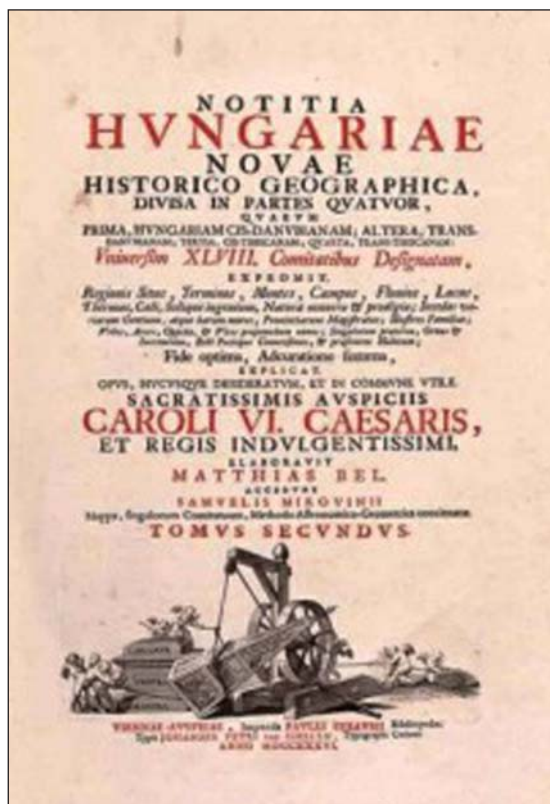

Egy remekmű újjászületése Bél Mátyás *Notitiájának* kritikai kiadása

✦ Rózsa Dávid

2011. április 15-én a Magyar Országos Levéltár Bécsi kapu téri épületében bemutatták Bél Mátyás (1684–1749) *Notitia Hungariae novae historico geographica* című monumentális munkája kritikai kiadásának első, Árva és Trencsén vármegyét leíró kötetét. A Tóth Gergely, Glück László és Gózszy Zoltán szerkesztői és szöveggondozói munkájának köszönhetően elkészült mű az MTA Történettudományi Intézete és az országos levéltár kiadásában, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával, háromszáz példányban, latin nyelvű jegyzetanyaggal és angol előszóval látott napvilágot. Bél Mátyás fő művének keletkezéstörténetét és utóéletét Molnár Antal, a történettudományi intézet osztályvezetője, a kiadással kapcsolatos főbb problémákat Tóth Gergely foglalta össze.

A *Notitia* korában egyedülálló kísérlet volt arra, hogy egyetlen szerző az államismereti iskola modern módszereivel, széles mun-

katáris gárdára támaszkodva, szigorú – általános és különös részre bomló – szerkezetben Magyarország összes városáról, mezővárosáról, falváról és váráról részletes jellemzést adjon. Az elkészült harminchét megye- és egy kerületi leírásból – a teljes mű szerkezetét felvázoló *Prodromushoz* csatolt „mintamegyével” együtt – tizenegy jelent meg a szerző életében. Abban, hogy a továbbiak kiadása majd három évszázadot váratott magára, több tényező játszott szerepet.

Az egyik, hogy Bél Mátyás hagyatéka szétszóródott; özvegyére és legtehetségesebb fiára, Bél Károly Andrássra hagyott kéziratai végül öt különböző gyűjteménybe kerültek be. A másik, hogy egyazon megyéről gyakran vegyes színvonalú, eltérő készülségi fokon lévő kéziratok (feljegyzések, vázlatok, tisztázatok) maradtak fent. A könnyen olvasható és igen népszerű, a magyar nyelvű kiadásokhoz alapszövegül szívesen használt Gyurikovits-féle átiratok inkább parafrázisok, mint hiteles másolatok: bizonyos szövegrészeket hűen közölnek, másokat teljesen elhagynak. A vázoltak miatt senki nem vállalkozott a kéziratrengeteg áttekintésére, a filológiai problémák tisztázására és az eredeti forrás teljes kiadására. Könyvtárak, múzeumok és levéltárak kiadásában több tucat különböző részfordítás jelent meg, általában a helytörténeti kutatások segítése céljából. A kritikai kiadáshoz ezért – Bél időközben kiadott, több mint kilencszáz tételből álló levelezésének segítségével – mindenekelőtt katalogizálni kellett a *Notitia* fennmaradt kézirateit, felmérni állapotukat, összeállítani családfájukat. Ezt a hatalmas munkát végezte el Tóth Gergely kétkötetes, 2008-ban megvédett doktori disszertációjában.

A XVIII. századi hivatkozási gyakorlat esetlegességei miatt nagy nehézséget okozott a Bél Mátyás által felhasznált művek azonosítása. Végül több mint száz, javarészt külföl-

di forrást sikerült azonosítani. Mint Tóth Gergely kifejtette, mindkét megyeleírás gazdag néprajzi és gazdaságföldrajzi anyagot tartalmaz, de törzsanyagukat a történeti rész képviseli: Árva esetében a Thurzók család-története, Trencsén esetében a városé. A közzölt oklevelek között nívumok éppúgy akadnak, mint a korábban publikáltaknál jobb minőségű másolatok. Ezekben a fejezetekben megmutatkoznak az eddig inkább forráskiadóként ismert Bél Mátyás történetírói erényei. A mű tehát nemcsak pótolhatatlan adattár, hanem kiváló olvasmány is egyben.

A kötet tipográfiája igazodik Bél instrukcióihoz és a tizenharmadik századi kiadáshoz. Kéziratvariánst csak tartalmi eltérés esetén közöl. A tárgyi jegyzetek a legfontosabb problémákra koncentrálnak.

A sorozat következő – Sopron, Vas, Veszprém és Zala jellemzését nyújtó – kötetéhez rövid megyeleírásokat és a településeket, utakat, nemzetiségi és vallási adatokat feltüntető térképeket csatolnak majd.

Zárszavában *Reisz T. Csaba* levéltári főigazgató kifejezte abbéli reményét, hogy a *Notitia* kritikai kiadása után a mű egyszer magyarul is hozzáférhetővé válik az érdeklődők számára. Tervezik jelen kötet szlovákiai és bécsi bemutatását, a folytatásra pedig a kiadók biztosítani kívánják a kedvezményes előfizetés lehetőségét. ■

A Rákóczi-induló Kamarakiállítás az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának folyosóján és olvasótermében

(2011. június 14–2011. december 22.)

A Rákóczi-szabadságharc 300 éves, illetve Liszt Ferenc születése 200 éves évfordulójához kapcsolódva a kiállítás a XIX. század egyik szimbolikus nemzeti dallama, a Rákóczi-induló történetét tekintti át.

Látogatóink megtudhatják, mi kapcsolja éppen Rákóczi nevéhez ezt az indulót, kit tekinthetünk a dallam szerzőjének, miért kellett Liszt Ferenc első Rákóczi-feldolgozásának Erkel Ferenc lejegyzésében megjelennie, s milyen úton került Berlioz nevezetes hangszerelésének eredeti partitúrája éppen az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményébe.

Kuriózusként pedig figyelmükbe ajánljuk a hangszeres indulódallamra utólag „ráhúzott” hét különféle szöveget, amelyek az olvasótermi vitrinekben láthatók, és híven tükrözik a politikai helyzet mindenkori változásait is.

Bővebb információ:
Bóka B. László
sajtóreferens, szóvivő
06 70 703 1467